

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д.пс.н. Ваня Матанова,

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен

„доктор“

в област на висше образование . 3.Социални, стопански и правни науки

професионално направление, .3.2.- Психология

докторска програма –*Клинична психология*

Автор: Виолета Каменова Азис

Тема: „Личностни профили при пациенти с кардиологични и кардиохирургични интервенции“

Темата на дисертацията „Личностни профили при пациенти с кардиологични и кардиохирургични интервенции“, представена от Виолета Азис е с особена значимост, тъй като свързана с качеството на живот и автономността. Емоционалното функциониране влияе върху здравето на индивида и оформя способността му да функционира самостоятелно и да поддържа стабилни връзки със значимите други.

Представената дисертация е в обем от 162 страници. В структурно отношение се състои от въведение, три глави, заключение, библиография и приложения. Данните са онагледени с 29 таблици и 15 графики. Библиографията се състои от 219 заглавия, от които 25 на български език и 175 - на английски, 8 на френски, 2 на немски и 9 интернет източници. Тази структура на дисертационният труд отговаря напълно на изискванията за този род научни разработки.

Както може да се предположи пациентите с кардиологични и кардиохирургични интервенции преминават през трудни в емоционално отношение периоди. В процеса на боледуване и интервенции се интензифицират такива емоции и състояния като тревожност и обърканост, преобладават страховете от анихилация и разпад на

телесното и психичното. Пациентите изпитват интензивна витална застрашеност, нарушени са способностите им за символизация и метафоризиране. Характерна за предоперативния период е алекситимията, при която фактите са причинно-следствени, без възможност за психична преработка. Асоциативните възможности за организация на времевите дименсии са затруднени. По този начин всички отреагиращи способности се оказват блокирани и неефективни за пациентите, очакващи кардиохирургична интервенция. Това в значителна степен променя тяхното психично и социално функциониране.

В теоретичната част на дисертационния труд на Виолета Азис са разгледани водещи психосоматични теории, с много добро познаване на тяхната теоретична и практическа значимост и с достатъчна доза критичност.

Включена е и кратка история на психокardiологията, като съвременен прочит и метод за разбиране на връзката между психичното и „сърдечното“ и влиянието на психосоциалните фактори, застрашаващи здравето, както и личностови черти и личностен тип.

Медицинската част, включваща кардиологични и кардиохирургични интервенции също показва много добро познаване на разглеждания проблем. Специално внимание е отделено на Ковид-19 и сърдечно-съдовите заболявания, което допълнително увеличава актуалността на дисертационния труд. Тази част от дисертационния труд е първото у нас проучване на отражението на Ковид-19 върху сърдечно-съдовите заболявания.

Теоретичната част на дисертационния труд на Виолета Азис включва подробен литературен анализ на обсъждания проблем. Докторантката показва отлични умения за анализ на научна литература. Обсъжданите литературни източници са релевантни на целта и задачите на дисертационния труд. Критичният анализ на специализираната литература предоставя възможност да се открият неизследвани области на обсъждания проблем, да се дефинират целта, хипотезите и задачите на емпиричното изследване.

Прегледът на наличната литература показва, че теоретично и емпирично тя не е достатъчно разработена у нас. В международен план се откриват преки и косвени емпирични данни за взаимовръзката между личностови характеристики и кардиологични проблеми.

Във втората глава е представен дизайна на емпиричното изследване. Кратко и ясно са формулирани целта, задачите, хипотезите и респондентите. Представено е

добре планирано и осъществено емпирично изследване, построено на базата на отлични теоретични знания и умения за провеждане на изследване.

Осъществен е анализ на емпиричните данни. Интерпретацията на данните е осъществена по отделните скали на използваните методики. Освен на статистически, данните са подложени на количествен и качествен анализ.

Участниците в емпиричното изследване са 135, от които 48 са с инвазивна кардиологична интервенция, 41 –кардиохирургична операция, а 46 лица са контролна група. О тях 65 мъже, а 69 са жени.

Изследователската батерия е добре конструирана и подбрана адекватно на целта и задачите на дисертационния труд. Кратко и ясно са формулирани целта, задачите, хипотезите и респондентите.

Емпиричното изследване е добре планирано, организирано и осъществено, с ясно обосновано разпределение на участниците по групи и ясни критерии за оценка.

Интерпретацията на данните е осъществена по отделните скали на използваните методики. Освен на статистически, данните са подложени на количествен и качествен анализ.

Между двете експериментални групи се наблюдават разлики по отношение на Емоционална лабилност, Подозрителност и Поемане на рискове. Пациентите, с кардиологична намеса са емоционално по-лабилни, подозрителни и по-склонни да поемат рискове от пациентите, преминали през кардиохирургична интервенция.

Индивидите с високи нива на алекситимия се характеризират с намалена или изцяло липсваща способност за ментализация, което означава, че символизирането за тях е силно затруднено, връзката със собствения им вътрешен свят е нарушена или прекъсната. Допуска се, че при пациенти с кардиологично заболяване, всяка психична възбуда не може да бъде оптимално преработена чрез символизация и вербализация.

Както докторантката правилно отбелязва, поради спецификата на изследователския дизайн не може да се търси причинно-следствена връзка между изследваните конструкции.

Интересен резултат от изследването е, че пациентите с кардиохирургични интервенции не се различават от изследваните лица в КГ. Тази липса на статистическа значимост вероятно се дължи на недостатъчния обем на извадката. Вероятно може да се обсъждат и фактори на психично ниво, които са отговорни за този резултат.

Настоящото изследване е първата разработка в България за изследване на психични предпоставки, като предиспозиция за сърдечни заболявания, нуждаещи се от кардиологични или кардиохирургични интервенции.

Настоящото изследване е първото в България, което прави корелация и изследва влиянието на Covid-19 при сърдечно-съдови пациенти.

Получените резултати и изводи биха могли да послужат като основа за внедряване на конкретни профилактични и терапевтични практики в клиничната сфера. Изследването позволява да се обвържат две принципно различни области – психотерапия и кардиология/кардиохирургия. Емпиричните резултати позволяват да се обогатят съществуващите модели за въздействие и интервенции при пациенти с кардиологични проблеми. Те дават възможност за разглеждане на вече съществуваща теория в рамките на сегашните условия и описание на последиците. В тази част на дисертационния труд на Виолета Азис проличава нейната професионална ангажираност с обсъжданата тема и надеждата, че могат и трябва да настъпят промени в медицинското обслужване на кардиологично болните.

С достатъчна доза професионална етика са отбелязани ограниченията на изследването и се очертават насоките на бъдещи изследвания в тази област.

Представеното в дисертационния труд е оригинално за българския социокултурен контекст и е лично дело на докторантката.

Тази проблематика изисква и предполага много висока обща култура, гъвкав ум и критично мислене, които Виолета Азис безспорно притежава. Високо ценя уменията ѝ да говори за сложни неща просто и ясно.

Дисертационният труд на Виолета Азис показва много широки компетентности в различни области на научното познание – психология, клинична психология, психотерапия, кардиология, кардиохирургия, съчетани с високи аналитични способности, умение да обобщава данни и така да очертава неизследвани области. Приносите на дисертационния труд са преди всичко приложни, описани с достатъчна професионална етика и самокритичност.

По темата на дисертационния труд Виолета Азис има 10 публикации. Авторефератът отразява точно съдържателно и формално дисертационния труд. Приносите – теоретични и приложни, са формулирани ясно и точно и отразяват проучванията и анализът на емпиричните данни.

Заключение

Представеният от Виолета Азис дисертационен труд ми дава основание да смятам, че тя притежава отлична теоретична подготовка, съчетана с много добри практически умения, което я прави уважаван и ценен изследовател и практик.

Имайки предвид актуалността и социалното значение на разглежданата проблематика, изключителната прецизност при представянето и анализа на емпиричните данни, както и теоретичната и практическа значимост на дисертационния труд, с пълна убеденост **предлагам на Уважаемото Научно жури да присъди на Виолета Азис образователната и научна степен ДОКТОР по Клинична психология.**

29. 03. 2022 г.

Рецензент:

(проф.д.пс.н. Ваня Матанова)